

- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології, особливо безвідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва);
- удосконалювання системи економічного стимулювання ощадливого використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;
- удосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструктивних матеріалів;
- збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом.

На стадії товарообігу прискоренню обігу обігових коштів сприятиме:

- наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
- удосконалювання системи розрахунків;
- збільшення обсягу реалізованої продукції внаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції з зекономлених матеріалів;
- ретельна і своєчасна добірка продукції, що відвантажується, по партіях, асортиментові, транзитній нормі, відвантаження в строгій відповідності з укладеними договорами.

Таким чином, для вдосконалення структури обігових коштів необхідно прискорення виходу підприємств споживчої кооперації з фінансової кризи, прийняття ефективних управлінських рішень, здійснення економічно обґрунтованої комерційної роботи, а також державна підтримка щодо надання довгострокових пільгових кредитів.

Література

1. Біла О.Г. Робочий капітал – передумови поточної ліквідності підприємств// Фінанси України. – 2003, № 10. – С. 56-62.
2. Назаренко О.Ф. Стан та тенденції структури обігових коштів промислових підприємств в Україні// Актуальні проблеми економіки. – 2006, № 6. – С. 53-63.
3. Сорока Р.С. Чинники впливу на ефективність функціонування обігового капіталу// Регіональна економіка. – 2003, № 2. – С. 72-80.
4. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій системи Укоопспілки за 1999-2003 рр. – К.: Укоопспілка, 2004. – 146 с.
5. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2004 рік. – К.: Укоопспілка, 2005. – 129 с.
6. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2005 рік. – К.: Укоопспілка, 2006. – 132 с.

УДК 368.032.1:336.221/ (100+477)

Асист. Т.В. Яворська, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ СТРУКТУР: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА

Досліджено особливості та механізми оподаткування страхової діяльності у розвинутих країнах світу, зокрема проаналізовано систему оподаткування страховиків Великобританії, Німеччини, Франції, Австрії, Фінляндії, Швеції, Китаю. Зроблено акцент на українській практиці податкового регулювання страхової діяльності.

Ключові слова: оподаткування страхової діяльності, ставки оподаткування, страхові компанії.

*Assist. T.V. Yavorska – Lviv NU named after Ivan Franko***Taxation regulation of enterprise in insurance structures:
foreign experience and Ukraine**

Peculiarities and mechanisms of insurance activities taxation in the developed countries; taxation system of insurers of Great Britain, Germany, France, Finland, Austria, Sweden, China is analysed Ukrainian practice of tax regulation is stressed.

Keywords: insurance activities taxation, tax rate, insurance companies.

Підприємницька діяльність страхових структур – діяльність страхових компаній щодо надання за плату страхових послуг юридичним особам та громадянам для захисту їх майнових інтересів. Порівняно з іншими видами бізнесу оподаткування страхової діяльності має свої особливості, а важливими її елементами є об'єкт оподаткування, коло платників податку, ставки оподаткування. Нині в Україні оподаткування діяльності страхових компаній не вирішує фіскальних завдань, оскільки у результаті застосування різноманітних схем "мінімізації", податкові надходження від страхової діяльності не відповідають масштабам і темпам зростання страхових премій. Саме тому необхідне формування і реалізація комплексу заходів щодо податкового регулювання діяльності страхових компаній.

Проблеми оподаткування страхової діяльності вивчали такі вітчизняні науковці: О.М. Кисельова у монографії "Модель оподаткування страхової діяльності: тенденції та механізми" [1]; В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич у монографії "Страхова справа" [2], А.М. Поддєрьогін у підручнику "Страхування" (за науковою редакцією С.С. Осадця) [3]. Низка публікацій містилась у вітчизняній пресі. Водночас, досвіду розвинутих країн світу та його адаптації до української практики присвячено недостатньо уваги.

Кожна розвинута країна сформувала свою систему податкового регулювання страхової діяльності. Узагальнюючи їх досвід, варто зазначити такі особливості. По-перше, страхові компанії сплачують податок на прибуток. Ставка оподаткування для страховиків в Австрії становить 34 %, Бельгії – 40,17 %, Данії – 30 %, Греції – 35 %, Ірландії – 36 %, Італії – 52,2 %, Голландії – 35 %, Португалії – 39,6 %, Великобританії – 31 %.

По-друге, страхові премії (в країнах ЄС) є об'єктом оподаткування – запроваджено спеціальний податок на страхові премії, який за економічною сутністю є дуже близьким до податку на додану вартість. Залежно від виду страхування податок на страхові премії є диференційованим. В окремих випадках принцип диференціації має соціальний характер і податок із сум страхових премій не сплачується. Так, у Бельгії ставка податку на страхові премії усіх видів страхування (крім морського страхування та обов'язкового страхування автовідповідальності) становить 9,25 %; в Італії – 12,5 % – 22,25 % на всі види страхування (крім перестрахування), 2,5 % – ставка податку на суми страхових премій із страхування життя; в Іспанії – ставка податку становить 4 %, (крім пенсійного страхування, довгострокового страхування життя, перестрахування, міжнародного морського страхування).

По-третє, якщо фізична особа за власним бажанням і за власні кошти здійснює сплату страхових премій за договором страхування життя, то у кра-

їнах ЄС такі суми премій оподатковуються по-різному. Так, у Данії, залежно від строку дії договору страхування життя страхові премії можуть оподатковуватися як за вищою ставкою податку (строк дії договору менше 10 років), так і за меншою ставкою, якщо строк дії договору більше 10 років.

По-четверте, підлягають оподаткуванню й суми страхових відшкодувань залежно від видів страхування. Так, суми страхових відшкодувань за договорами цивільної відповідальності підлягають оподаткуванню у Бельгії, Німеччині, Данії, Франції, Люксембурзі. Такі суми не оподатковуються в Іспанії, Англії, Греції, Італії, Португалії. Виплати, які здійснюються за договорами страхування життя при досягненні фізичною особою пенсійного віку у Данії, Греції, Франції оподатковуються як суми пенсій; в Англії, Іспанії, Італії оподатковуються як заробітна плата.

Досвід зарубіжних країн щодо практики оподаткування страхової діяльності засвідчив, що єдиних підходів та механізмів до оподаткування немає. Тому цим проаналізуємо систему оподаткування страхової діяльності в деяких країнах.

У *Великобританії* компанії, які не займаються страхуванням життя, оподатковуються за звичайною ставкою податку на прибуток; доходи, отримані від інвестиційної діяльності, оподатковуються окремо як доходи від комерційної діяльності, а не страхової. У 1994 р. було запроваджено податок на договір страхування (податок на страхові премії), який сплачується із сум страхових премій і його ставка становить 4 %. Таким податком не обкладаються договори перестрахування, довгострокові договори страхування бізнесу, а також договори страхування комерційних суден, повітряних суден, ризики, які знаходяться за межами Великобританії, іноземних чи міжнародних вантажоперевезень. До life-компаній застосовується особливий податковий режим, зокрема, до деяких видів страхування життя застосовуються податкові пільги (по-життєве страхування), а договори страхування життя, які укладаються більш ніж на 10 років у межах сум, встановлених законодавством, виключаються із бази оподаткування.

Німецькі страхові компанії сплачують податок на прибуток так само, як й інші суб'єкти господарювання. Запроваджено податок на страхування (податок на страхові премії) – податок, який стягується із страховальника-резидента, але сплачується через страхові компанії і розмір його залежить від суми страхових премій. Такий податок не сплачується з договорів страхування життя, медичного страхування, перестрахування, а також з усіх видів соціального страхування. Ставка податку дорівнює 15 %.

Франція є країною з досить високими податковими ставками, у тому числі й для страхової діяльності: страхові компанії сплачують корпоративний податок, розмір якого становить 33 %, податок на страхові премії (7-30 %), податок на дохід від інвестиційної діяльності.

В *Австрії* оподаткування діяльності страховиків регулюється законом про податок на страхування, за яким базою для оподаткування є страхові премії, а також оподатковуються витрати на укладання договору страхування та виготовлення страхового поліса. Податок включається у розмір страхової пре-

мії. Залежно від видів страхування сплачується різний розмір податку: страхування життя – 4 % (ставка податку збільшується до 11 %, якщо такі договори укладаються на строк менше 10 років); страхування на випадок хвороби – 1 %; страхування від нещасних випадків – 4 %; страхування від пожеж – 11 %. Не підлягає оподаткуванню в Австрії перестраховування та страхування експорту капіталу.

Фінські страхові компанії сплачують податок на прибуток за ставкою 29 % і розраховується такий податок на основі прибутку, вказаного у звіті про прибутки і збитки. Дохід від інвестиційної діяльності страхової компанії не оподатковується. Податок на страхові премії сплачується із сум страхових премій за договорами страхування, які стосуються страхування майна та інших інтересів. Такий податок не застосовується до сум страхових премій за договорами особистого страхування, перестраховування, договорами страхування вантажів, що імпортуються у Фінляндію, а також ті, що експортуються із Фінляндії чи проходять через Фінляндію транзитом, а також до договорів страхування транспортного обладнання. Такий податок сплачує страхова компанія, якщо свою діяльність вона здійснює на території Фінляндії. Якщо страхова компанія не здійснює діяльності на території Фінляндії, податок сплачує страхувальник. Ставка податку становить 22 % із суми страхових премій. Крім цих податків, страхові компанії Фінляндії сплачують податок на утримання доріг, а також податок на утримання пожежних бригад (ставка податку – 1,2 %-5,8 % від сум страхових премій).

Швеція також має свої особливості та механізми щодо оподаткування страхових компаній. Страхові компанії, які здійснюють страхування інше, ніж страхування життя сплачують податок на прибуток у розмірі 28 %, своєю чергою, іноземні компанії сплачують податок на страхові премії у розмірі 2 %.

Щодо страхування життя, то оподатковується тільки групове страхування життя, яке проводиться за кошти роботодавця. Якщо таке страхування здійснює шведська страхова компанія, то ставка податку встановлена у розмірі 45 %-95 % від суми страхових премій. Якщо таке страхування здійснює іноземний страховик, то податок становить 81,83 %-95 % страхової премії. Відповідальність за своєчасну сплату податку несе шведська страхова компанія, а якщо такий поліс виданий іноземним страховиком, то відповідальність за своєчасність сплати податку покладена на страхувальника.

У *Китаї* ставки оподаткування для страхових компаній є дещо завищеними. Податок на доходи китайських страхових компаній становить – 33 %, а для іноземних страховиків його розмір – 15 %. Зокрема, якщо іноземна страхова компанія має досвід роботи на страховому ринку більше 10 років, капітал у розмірі більше 10 млн. дол., то у перший рік роботи на китайському ринку така компанія звільняється від оподаткування, у другий і третій роки – ставка податку зменшується удвічі.

Існуюча система оподаткування страхових компаній в країнах СНД показала свою неефективність. Наприклад, в Азербайджані за 1994-2002 рр. частка податку на прибуток у сукупних страхових преміях становила 1,2 %, а в масштабах країн СНД цей показник змінюється у межах 1-5 % [4, с. 64].

В Україні доходи від страхової діяльності отримані внаслідок виконання договорів з інших видів страхування, крім життя, оподатковуються за ставкою 3 % [5]. Під доходом страхової діяльності, що оподатковується розуміють суму страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, отриманих страховиками-резидентами протягом звітного періоду за договорами страхування і перестрахування ризиків на території України або за її межами, зменшених на суму страхових платежів, сплачених страховиком за договорами перестрахування з резидентом.

Інвестиційний дохід, що отримує страховик при розміщенні коштів страхових резервів, звільняється від оподаткування. При цьому частина інвестиційного доходу (15 %), що належить страховій компанії, підлягає оподаткуванню в загальному порядку.

Страхові компанії, які здійснюють виплати у межах договорів страхування або перестрахування ризиків на користь нерезидентів, зобов'язані оподатковувати суми такого страхування або перестрахування таким чином:

- за ставкою 0 % – при укладенні договорів страхування або перестрахування ризику безпосередньо зі страховиками та перестраховиками-нерезидентами, рейтинг фінансової надійності яких відповідає вимогам;
- в інших випадках – за ставкою 3 % від суми таких виплат за власний рахунок у момент здійснення перерахування таких виплат.

Іншим є податкове регулювання компаній, які здійснюють страхування життя. Їх доходи, отримані внаслідок виконання договорів з довгострокового страхування життя, оподатковуються за ставкою 0 %. У разі порушення вимог договору довгострокового страхування життя, у тому числі їх дострокового розірвання, отримані страховою компанією за такими договорами доходи оподатковуються за ставкою 3 %. Певні податкові пільги створені для страхувальників, які звернулися у life-компанію.

Згідно з Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств", юридичні особи можуть відраховувати на валові витрати платежі за довгостроковими договорами страхування життя своїх співробітників в межах 15 % від фонду заробітної плати [5]. При цьому сума таких платежів не може перевищувати розмірів, визначених законодавством [6].

Крім цього, при укладенні двох чи трьох договорів страхування (наприклад, договору на довгострокове страхування життя та договору на недержавне пенсійне забезпечення), загальна сума внесків за цими договорами не може перевищувати у сукупності 15 % річної заробітної плати застрахованого працівника.

Що стосується страхувальника, який за власний рахунок сплачує страхові внески, то прибутковий податок, сплачений з цих коштів, держава поверне йому по схемі податкового кредиту. У податковій декларації страхувальник, зазначивши і підтвердивши платежі на страхування життя, отримає від держави компенсацію в рахунок сплаченого 13-відсоткового податку. Разом з тим розмір страхових внесків, які дозволено включати до податкового кредиту, залежить від того, на чию користь укладено договір страхування. Якщо страхувальник хоче відшкодувати податок із суми, сплаченої за влас-

ним договором страхування, закон дає змогу включити всю суму податкової соціальної пільги, якщо йдеться про договір найближчого родича – не більше як 50 % податкової соціальної пільги. Якщо у страхувальника є страховий поліс від роботодавця, то сума, яка включається до податкового кредиту, автоматично стає меншою на суму, витрачену підприємством.

Сьогодні як теоретики, так і практики обговорюють питання зміни системи оподаткування страхових компаній. Одні вважають, що основу оптимізаційних схем у страхуванні заклало існуюче податкове законодавство і тому пропонують запровадити у страховому бізнесі загальну систему оподаткування, що передбачає сплату 25 % податку на прибуток [7]. Таке оподаткування, як вважають, створить додаткові бар'єри для схемного страхування, а по-друге, збільшить бюджетні надходження. Інші – пропонують запровадити змішану систему оподаткування страхових компаній, що передбачає стягнення податку з валових доходів протягом року з подальшим перерахунком податку з прибутку [8]. При цьому пропонується застосовувати диференційовані ставки віднесення на валові витрати витрат на страхування.

Зауважимо, що в 90-х роках страхові компанії сплачували податок на прибуток, однак згодом таку систему було визнано економічно недоцільною. Вважаємо, що страхові компанії, як й інші суб'єкти господарювання, мають сплачувати податок на прибуток на загальних підставах. Проблема, по-перше, полягає в тому, що в українському законодавстві не виписані правила розрахунку прибутку страхових компаній. Часто їхній фінансовий результат є довільною величиною. По-друге, на теперішній час вітчизняні страховики неготові сплачувати податки на загальних підставах.

Отже, досвід розвинутих країн світу засвідчує, що кожна країна обрала ту систему оподаткування страхової діяльності, яка є ефективною та оптимальною для її економіки. Український страховий бізнес має врахувати зарубіжний досвід й удосконалити так систему оподаткування, щоб створила рівні та прозорі умови своєї діяльності.

Література

1. **Кисельова О.М.** Модель оподаткування страхової діяльності: тенденції та механізми: Монографія. – К.: Вид. дім "Корпорація", 2006. – 375 с.
2. **Базилевич В.Д., Базилевич К.С.** Страхова справа. – 5-е вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 351 с.
3. **Страхування:** Підручник/ Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. **Худиев Н.Н.** Совершенствование механизма налогообложения в страховых организациях// Финансы. – 2005, № 5. – С. 64-66.
5. **Закон України** "Про оподаткування прибутку підприємств" із змінами та доповненнями від 28 грудня 1994 р. N 334/94-ВР. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.
6. **Закон України** "Про податок з доходів фізичних осіб" із змінами та доповненнями від 22 травня 2003 р. N 889-IV. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.
7. **Наумець І.** Кримінальний поліс// Контракти. – 2005, № 46. – Доступний з <http://www.kontrakty.com.ua>.
8. **Яровий В.** Суміш спокус// Контракти. – 2005, № 28. – Доступний з <http://www.kontrakty.com.ua>.